

Москаленко В. В.,

аспірант,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ВИЗНАЧЕННЯ «ПОВОРОТНИХ ТОЧОК» В ЕКОНОМІЦІ РЕГІОНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

На даний час триває фінальний етап розробки Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року. Одним з основних принципів нової регіональної політики в проєкті документу визначено запровадження постійної системи моніторингу, аналізу та оцінки екзогенних та ендогенних чинників впливу на регіональний розвиток.

Взагалі для економічної політики України на рівні регіонів характерною рисою є аналіз «ex post» — по закінченню звітного періоду проводиться аналіз статистичних даних, за результатами якого фіксується наявність спаду чи зростання в тих чи тих галузях економіки. Не існує єдиної методики випереджаючих показників, за якими можливо прогнозування посилення диспропорцій в економіці регіону, не визначено поняття «кризи» та «рецесії» на регіональному рівні. Все це не дає можливості приймати превентивні заходи для попередження виникнення кризи та обґрунтовані своєчасні рішення для зменшення ризику тривалого порушення стабільності розвитку економіки регіону.

На значному вдосконаленні антикризового управління соціально-економічними процесами акцентує увагу і Президент України у своєму зверненні до Верховної Ради України під час урочистого відкриття третьої сесії парламенту, в якому він дав доручення уряду «значно розширити складову стратегічного планування в економіці, яка має передбачати аналіз економічних загроз і завчасну підготовку до їх нейтралізації» [2].

Для визначення ймовірності виникнення економічної кризи принципово важливо знайти поворотні точки, які, власне кажучи, і вказують на момент виникнення кризи. Визначення «точок повороту» (спаду або піка) в діловому циклі є важливим завданням антикризового управління економікою регіону.

На даний час як на національному, так на регіональному рівні економічної політики України відсутня єдина розроблена методика для визначення «точок повороту».

У той же час у світовій практиці проблемі визначення «точок повороту» присвячені як теоретичні роботи, так і прикладні дослідження, що проводяться Національним бюро економічних досліджень США (The NBER's Business Cycle Dating Committee) [7] і Центром дослідження економічної політики в Європі (The CEPR's Euro Area Business Cycle Dating Committee) [6].

Слід зазначити, що визначення поняття рецесії в Центрі дослідження економічної політики відрізняється від класичного, яке визначає рецесію як послідовне зниження ВВП протягом двох кварталів. Дослідники центру при побудові ділових циклів орієнтуються не тільки на динаміку показника ВВП, як агрегованого індикатора економічного розвитку, а й на окремі показники, такі як виробництво в окремих секторах економіки або дані ринку праці. Наприклад, у 2001 році Комітет з визначення ділових циклів у євроні не визнав рецесію, незважаючи на зниження ВВП через зростання показників зайнятості [1].

Існує два основних принципи для визначення точок повороту економіки. Перший, розроблений Бернсом і Мітчелом в 1946 році [4], ґрунтується на пошуку таких точок у різних часових рядах даних та їх подальшому зіставленні. Такий підхід у літературі отримав назву «date then average», тобто «визначаємо, потім усереднюємо».

Другий підхід, який використовується в сучасних прикладних дослідженнях для визначення «точок повороту» заснований на використанні одного або кількох агрегованих часових рядів. Це може бути темп зростання валового внутрішнього продукту або інші комплексні індекси. NBER використовує для пошуку «поворотних точок» такі три індикатори з найбільшою вагою: зайнятість, ВВП, валовий дохід домогосподарств. В якості додаткових індикаторів з меншою вагою використовуються: промислове виробництво, зайнятість у домашніх господарствах, рівень промислових і споживчих цін, реальний наявний дохід, споживання. Такий підхід називається «average then date», тобто спочатку усереднюємо, а потім оцінюємо [5].

В Україні визначення «точок повороту» з використанням різних підходів стає нескладним завданням — існує досить велика статистична база ключових індикаторів економічного розвитку країни. Що ж стосується регіонального рівня, то тут проблеми більш ніж очевидні: розрахунок ВРП (валового ре-

гіонального продукту — показника, аналогічного ВВП на національному рівні) проводиться із запізненням на півтора року, не розроблені комплексні щомісячні показники економічного розвитку.

У зв'язку з цим з метою визначення «точок повороту» на рівні регіонів України доцільно використовувати перший, більш ранній підхід — пошук «точок повороту» в розрізних часових рядах різних показників і їх подальше зіставлення.

Для визначення та побудови хронології «точок повороту» економіки регіону — Автономної Республіки Крим — скористаємося набором статистичних даних, що відображають різні види економічної активності регіону: промисловість, сільське господарство, роздрібна торгівля, будівництво, вантажний транспорт, показники банківської сфери (обсяг наданих в економіку регіону кредитів та їх вартість), рівень безробіття, реальна заробітна плата, зовнішня торгівля, індекс цін.

Період спостереження дорівнює 200 місяцям — з січня 1997 року до вересня 2013 року.

Як пропонується Стоком і Уотсоном [5], статистичні дані для визначення «точок повороту» піддано такій обробці:

1. Часові ряди згладжуються за допомогою алгоритму Брай і Бошан [3]. Дослідники з Національного бюро економічних досліджень США у 1971 році розробили процедуру вибору «поворотних точок» на основі статистичних методів, яка дозволяє максимально зменшити вплив суб'єктивних факторів на результати дослідження.

2. Змінним часових рядів присвоюються певні ваги — так дані наводяться до єдиного «знаменника» виходячи з їх практичної важливості впливу на діловий цикл. Вибір цих ваг носить виключно практичний характер і проводиться в процесі дослідження. Для економіки Автономної Республіки Крим найважливішою сферою для формування ділового циклу є промисловість, якій надається максимальна вага (0,3), мінімальні вагові коефіцієнти надано відсотку за кредити нефінансовим корпораціям (0,02).

3. Проводиться «лагове згладжування» — так, наприклад, індекс промислового виробництва є випереджаючим показником для індексів споживання, а показники інвестицій — для будівництва. Це також враховується при визначенні «точок повороту».

Визначення «поворотних точок» і побудову ділових циклів у рамках економіки регіону — Автономної Республіки Крим — здійснено вперше.

Отриману в результаті дослідження хронологію ділових циклів Автономної Республіки Крим наведено у табл. 1.

Таблиця 1

ХРОНОЛОГІЯ ДІЛОВИХ ЦИКЛІВ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Початок рецесії	Кінець рецесії
Лютий 1998	Листопад 1998
Березень 2000	Лютий 2002
Квітень 2005	Березень 2006
Жовтень 2008	Квітень 2009
Березень 2011	Лютий 2012

Середня тривалість циклу в республіці складає 3 роки 4 місяці. Як бачимо, автономія не уникала спаду ділової активності, обумовленого світовою фінансово-економічною кризою у 2008 році — рецесія в республіці тривала від жовтня 2008 року до квітня 2009. На даний час триває пожвавлення, яке розпочалося з лютого 2012 року. Розширення економічної активності обумовлено значними інвестиційними вкладеннями як іноземних, так і українських інвесторів, нарощуванням виробничих потужностей на підприємствах-експортерах, зокрема хімічної та суднобудівної промисловості, та відкриттям нових родовищ природного газу на шельфі Чорного моря.

Економічне зростання республіки на даний час більшою мірою триває за екстенсивним типом — через розширення вже існуючих ресурсів, а не шляхом інтенсифікації виробництва. Для зміцнення позитивних тенденцій в економіці автономії необхідні інституційні перетворення, зокрема подальші кроки щодо дерегуляції бізнесу, а також структурні зрушення — шляхом надання податкових пільг і довгострокових кредитів підприємствам, які реалізують проекти з упровадження інтенсивних технологій.

Визначення «поворотних точок» — важливий інструмент для вибору методів економічної політики в рамках регіону. Очевидно, що при спаді ділової активності необхідно застосовувати стимулюючі заходи економічної політики, при зростанні — стримуючі.

Результати дослідження стануть у нагоді органам регіональної влади для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і можуть бути адаптовані для всіх регіонів України. Надана методика

дозволяє визначити поточне положення регіональної економіки в діловому циклі (пік, дно, рецесія, зростання); проаналізувати хронологію точок повороту в минулому, вивчити природу тих чи тих коливань.

Література

1. Бюлетень The Business Cycle Dating Committee for the euro area. Режим доступу: вільний. <http://www.cepr.org/Data/Dating/Dating-Committee-Findings-Nov-2012.pdf>
2. Виступ Президента України під час відкриття третьої сесії Верховної Ради сьомого скликання. Офіційне інтернет-представництво Президента України. <http://www.president.gov.ua/>
3. Bry, Gerhard and Charlotte Boschan, 1971. Cyclical Analysis of Time Series: Procedures and Computer Programs, New York, NBER. Режим доступу: вільний. <http://www.nber.org/chapters/c2145>
4. Burns, Arthur F. and Wesley C. Mitchell, 1946. Measuring Business Cycles. New York, NBER, 1946. -<http://papers.nber.org/books/burn46-1>
5. Stock James H., Watson Mark W. Estimating Turning Points Using Large Data Sets, NBER, 2010. Режим доступу: вільний. <http://www.nber.org/papers/w16532>
6. The Business Cycle Dating Committee for the euro area // <http://www.cepr.org/content/euro-area-business-cycle-dating-committee>
7. The NBER's Business Cycle Dating Committee // www.nber.org/cycles/recessions.html

Москалюк Н. П.,

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ФОРМУВАННЯ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗРОСТАННЯ ВІДКРИТОСТІ ЕКОНОМІКИ

Поглиблення інтернаціоналізації господарських зв'язків країни, здійснення міжнародних інвестицій і торгівлі передбачає функціонування розвинутого валютного ринку. Валютний ринок сьогодні обслуговує не лише експортерів та імпортерів, а й величезні міжнародні потоки капіталів, розширившись від ланцюга окремих національних фінансових центрів до єдиного інтегрова-